

והנה היבא קורא ברכות ק"ש ושמע מהש"צ אומר ה' אלהיכם אמת, אי מהני לכון ולשמוע ולצאת בזה יד"ח. הנה ראיתי בספר אישי ישראל הביא בסוף הספר דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א במי שנמצא בברכת אהבת עולם ושמע מהש"צ דלא מהני לשמוע לכון לצאת יד"ח. וכיו"ב כתב בספר שלחן יוסף לידידיו הגאון ר' יוסף שמואליאן שליט"א כמה שנשאל אם אדם שכח לומר ה' אלהיכם אמת וכשהיה בברכת אמת ויציב שמע מהש"צ ה' אלהיכם אמת, אי יוצא בזה יד"ח, וכתב שם דלא מהני כיון דעיקר התקנה להשלים הק"ש, אבל אחרי שהתחיל אמת ויציב לא מהני, וכתב דזה מודייק מוכרי הפוסקים שכתבו דכשעומד בק"ש, ומשמע דוקא בק"ש ולא בברכותיה, והוא כדברי הגר"ח קנייבסקי שליט"א, וכן משמע בספר לקט הקמח החדש שכתב שאם שמע מהש"צ תיבות אלו לפני שהתחיל בק"ש לדעת ספר החיים עדיף שישתוק ויכין לצאת יד"ח, (ולא יאמר אל מלך נאמן דהוי הפסק מפי, והביא שם מה שכתב בספר האשכול הל' תפילה דאל מלך נאמן הוא במקום אמן והעונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה, והביא שם שבלקוטי הרמב"ן גם כתב כן דהוא הפסק בין ברכה לק"ש וצריך לחזור ולברך, רק בדורות ראשונים שרק החזן היה מברך והציבור ענו אמן וקראו ק"ש אמרו תחת אמן אל מלך נאמן, אבל כשמברך בעצמו אין לעשות כן ע"ש, וכעת מצאתי שכ"ה בתיקוני הוזהר (תיקון י' דף כה ע"ב) וז"ל: ואיהו כלילין מארבע פרשיין דק"ש דאינון רמ"ח תיבין עם אל מלך נאמן, ובגין דלא יעבדון הפסקה, תקינו למהדר שליחא דצבורא ה' אלהיכם אמת ע"ש, ועיין לקמן (אות ז) מש"כ בזה, ומבואר דבאמצע ברכות ק"ש לא מהני להשלים, אלא שכתב שם דע"פ האר"י ז"ל אין לעשות כן אפי' באמצע ק"ש דמערבב הסדר מה שלא במקומו, וכ"כ בספר כף החיים סופר שם (אות טו) דלא נכון לשתוק ולשמוע מהש"צ שהרי מהפך הסדר ע"ש, עכ"פ בברכות ק"ש נראה דלא יצא אף מדינא, כיון דלא קאי בעניין רמ"ח תיבות וכו', וכן מבואר בספר שלחן אברהם (ס' זה) דהיבא דכבר גמר ברכות ק"ש וקודם שהתחיל לומר ק"ש שמע מהש"צ ה' אלהיכם אמת שפיר דמי, דמאחר שהם נאמרים להשלים רמ"ח תיבות מה לי נאמר בתחילה או בסוף, והביא ראיה לזה דהרי יש מי שכתב דמהני שיאמר אל מלך נאמן קודם שיאמר שמע ישראל ע"ש.

נמצא דאם היה באמצע ברכות ק"ש לפניו או לאחריה, ושמע מהש"צ שאומר ה' אלהיכם אמת לא מהני להשלים רמ"ח תיבות, אך אם לאחר שגמר ברכות ק"ש קודם שיאמר שמע ישראל, שמע ה' אלהיכם אמת, נראה דשפיר דמי לפום דינא, וכ"ש אם נמצא באמצע ק"ש ושמע ה' אלהיכם אמת, שפיר דמי להשלים לרמ"ח תיבות, אלא דלפי האר"י לא שפיר עבר.

ע"כ לבתחילה ראוי ונכון להזהר לסיים ק"ש עם הש"צ וכשחוזר הש"צ ה' אלהיכם אמת, יכול לומר אתו ביחד, ואם הקדים הש"צ לומר ה' אלהיכם אמת ויודע שש"צ זה יודע לכון ולהוציא יד"ח, מעיקר הדין יש לו לשתוק ולשמוע מפי הש"צ, אע"פ שהוא נמצא באמצע ק"ש, ויועיל לו הג' תיבות אלו ששמע מפי הש"צ לרמ"ח תיבות, וכשיסיים יאמר רק אני ה' אלהיכם אמת, וימשיך הברכה לאחר ק"ש. [אמנם לפי המקובלים לא אריך למעבד הכי וכמבואר בכף החיים סופר (אות מז) שהוא מערבב הסדר, וכ"ה בספר בן איש חי (פר' וארא ש"ש ה"א) ע"ש]. ואם גמר קודם החזן יסמוך ה' אלהיכם לאמת ושם ימתין לש"צ. ואם מתפלל ביחיד או שאינו סומך על הש"צ שיוציאו יד"ח, או שלא הספיק לשמוע את הש"צ, יאמר ה' אלהיכם אמת, ועדיף שיאמר

אמת בלחש ויחזור ויכפול ה' אלהיכם אמת ויאמר ברכות ק"ש. ואם קורא ק"ש בלא ברכותיה ¹²³⁴⁵⁶⁷בגון שקורא ק"ש שעל המטה או שחזור לקראה אחר צאת הכוכבים, אין לו לומר בסוף ק"ש "אמת" אלא אני ה' אלהיכם, ה' אלהיכם אמת. [ויש נוהגים לומר אל מלך נאמן, וייעיל לו להשלים רמ"ח תיבות, וברור שלנוהגים כן יש לסיים ה' אלהיכם בלבד. אך אין לומר תיבות אלו בתפילה כלל דהוי הפסק].

ה

משנ"ב שם ס"ק מ' וחזור ואומר. במקום שלא נהגו לחזור אין מוחין בידן. ע"כ. הנה מקורו טהור מדברי המ"א (ס"ק א), והנה הפר"ח (ס"ק ג) כתב אע"פ שמנהג חזרת הש"צ ה' אלהיכם אמת, הוא מיוסד על פי הזוהר הקדוש [תיקוני זוהר תיקון י' דף כה ע"ב], מ"מ בש"ס דילן מוכח בבירור שלא היה להם מנהג זה, מההיא דאמרינן ברכות (יד ע"ב) כל אמת אמת תפסי להאי, ועוד יש לגמגם בזה מהא דאמרינן (שם לג ע"ב) הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה, וכ"ש אמת דהוי חותמו של הקב"ה רמחוי כשתי רשויות, ועוד דלא גרע מאמן אמן שאברר לקמן (ס"ק יב) דאסור, וכ"ש אמת אמת תרי זימני וכו', אבל ה' אלהיכם שאומרים בקול רם ב' פעמים ראוי לגעור בהם, ולכן ראוי ללמוד לכל החונים כשיגיעו לסוף ק"ש שיאמרו בלחש הני ג' תיבות, וכו' וסיים וכל שאינו עושה כן, מזלזל בדברי חז"ל בעלי התלמוד, וראוי לנויפה, והשומע לי ישכון במת. עכ"ל. והנה אפשר דע"כ כתב המג"א דבמקום שלא נהגו לחזור אין מוחין בידו.

אמנם מש"כ הפר"ח להעיר מגמ' ברכות מהאי אמת אמת תפסיה להאי, כבר קדמו בזה מרן בב"י בשם י"מ ויישב דברי הש"ס שאינו חולק על דברי הזוהר הקדוש, וכתב שם דשאני התם שהיה מוכיר אמת תרי זימני בלא הפסק, אבל היכא דאמר ה' אלהיכם אמת, שפיר דמי. ובוה מתיישבת גמגומו השני של הפר"ח דכ"ש אמת אמת, דדוקא אם אומרים ביחד בלא הפסק, אבל כשאומרים בהפסק, לא מיחוי כשתי רשויות, וגם לא הוי דומיא דאמן אמן לדיריה כיון שהוא מפסיק ביניהם וכמשנת"ל.

והנה עין רואה בספר כסא אליהו לאחר שהביא דברי הפר"ח כתב עליו זת"ד דממאי דקאמר התם כל אמת אמת תפסיה להאי, אין ראיה דהתם כיון שאומר אמת לא היה צריך לחזור ולומר אמת ולהפסיק שלא לצורך, ואין הטעם שם משום דמיחוי כשתי רשויות, דהא לפי זה יקשה על הכלבו והסמ"ג שכתבו שדוקא בפסוק ראשון הוא דמשתקין אותו, אבל בשאר הפרשה מותר, והביאם הב"י בסמוך, וא"כ תיקשי לדבריהם מהאי אמת אמת משום דמיחוי כשתי רשויות, אלא ודאי דמהתם אין ראיה דיש איסור בדבר משום ב' רשויות, אלא דאין להפסיק מחמת דהוי שלא לצורך. וע"כ היכא דיש צורך להפסיק עפ"י המנהג שמוסד ע"פ הזוהר והוא לצורך גדול כדי להשלים רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח איבריו, ע"כ כיון דלצורך חזרה הוא אין קפידא בחזרה ע"ש.

אלא דמש"כ הרב כסא אליהו לדחות הראיה הראשונה ממאי דקאמר בגמ' אמת אמת תפסיה להאי, דאין הטעם משום דמיחוי כשתי רשויות וכו', לכאורה לא היה צריך לזה, דהרי הפר"ח מאי דקמייתי מגמ' ברכות דכל אמת אמת תפסיה להאי, מעולם לא אמרה משום דמיחוי כשתי רשויות, אלא רק לומר דלא היה מנהגם לכפול תרי זימני אמת אמת, ומשמע דאין לומר תרי זימני אמת. [אלא שבמה שנמגם עוד הפר"ח,

התם מיירי משום דמיחוי כשתי רשויות, וכמו שיראה המעיין בפנים], ובלא"ה נמי היה לו לדרחות דברי הפר"ח, דמאי דקאמר רבה כל אמת אמת תפסיה להאי, לא קאמר אלא דלא להפסיק שלא לצורך, וע"כ כשאומר ה' אלהיכם אמת כדי להשלים רמ"ח תיבות, לא הוי שלא לצורך.

ומש"כ עוד הפר"ח דלא גרע מאמן אמן דמשתקין אותו, וכ"ש לאמת אמת דהוי חותמו של הקב"ה. הנה מדברי מרן (סי' זה) מבואר דליכא איסורא לומר אמן אמן תרי זימני וכמו שהארבנו בזה לקמן (אות יט) ע"ש. וגבי אמת אמת, כבר מלתנו אמורה לעיל (אות ג) שהב"י הרגיש בזה וכתב דהיינו דוקא דאמר מלת אמת אמת בלא הפסק כלל, אבל היכא שחוזר ואומר ה' אלהיכם אמת שפיר דמי, וכמו שכתב בזה בספר מנחת אהרן (כלל יד אות ט) דהיכא דאיכא הפסק כגון בנידון דידן אין כאן פקפוק, וכמו שרחה הרב כסא אליהו, ומעמא טעים דכיון דמפסיק ביניהם לית לן בה, וסיים דמנהגן של ישראל תורה הוא, וכ"ש דהרבר מיוסר עפ"י הזהר, והכי נקטינן זולת במקום שאין מנהג, מי שרוצה לחוש לדברי הרב פר"ח אין מונעין אותו. ומבואר עוד במג"א דדוקא כשכופל ללא טעם וסיבה, אבל היכא שכופל כדי להשלים לרמ"ח תיבות, ודאי דלא מיחוי כשתי רשויות וכו' ע"ש. ועיין עוד בספר יד אהרן הנהב"י שכתב אין לנו אלא דברי מרן הקדוש שכתב שחוזר ה' אלהיכם אמת, וכמש"כ הגאון הרא"ם (ח"א סי' א) ומהר"מ אל אשקר (סי' סו) ומהרש"ך ח"ג (סי' לא), ואין זה נגד התלמוד שכבר יישב רבנו המחבר דברי התלמוד שלא יהיה מנגד למש"כ הזהר והתיקונים ע"ש. וע"ע מה שכתב בזה באורך הרב יפה ללב (אות ד), ועיין עוד מש"כ אני עני בזה לעיל (אות ג).

ע"כ מנהגנו הוא כדעת מרן דהש"צ כופל ה' אלהיכם אמת כדי להשלים בזה רמ"ח תיבות. ואפשר דהנוהגים לא לכפול יש למחות בהם וצ"ע.

י

משנ"ב ס"ק י אלהיכם אמת. ולא יחזור ג"כ תיבת אני ע"כ. הנה מקור דברי הרב משנ"ב הוא בספר נחלת שבעה (ח"ב סי' כו) וכמו שמציין בשער הציון, [והנה מלשונו של המשנ"ב נראה דמש"כ הרב נחלת שבעה היינו שאומר "אני ה' אלהיכם אמת", ומבואר יותר בבאה"ט (ס"ק ב) שכתב וז"ל כתב הרב נחלת שבעה שיש לגעור בש"ץ כשחוזר ה' אלהיכם אמת, שלא יאמר ג"כ תיבת אני, אמנם מכתלי דבריו נראה דקאי על מה שכתב בספר הפליאה שהיו אומרים "אני ה' אלהיכם" במקום "ה' אלהיכם אמת", שהרי נשאל שם דמה תחרי האף הגדול הזה שגערו במי שהיה נוהג לומר "אני ה' אלהיכם", וכמו שכן נראה מלשון התשובה שם, (והן אמת שבגרפס שם כתוב משם ספר הפליאה "אני ה' אלהיכם אמת", אמנם מה שהעתיק הב"י לשון ספר הפליאה כתוב "אני ה' אלהיכם" כלכד ואולי הוא ט"ס)]. ומקורו של הרב נחלת שבעה נובע מדברי הב"י שהביא דברי ספר הפליאה (ח"א לא ע"ב) שכתב שש"צ חוזר אני ה' אלהיכם, והיה במצרים מי שהיה נוהג כדבריו, וגערו בו הנגיד הגדול כמה"ר יצחק הכהן ז"ל ומורי הרב הגדול מהר"י בי רב ז"ל וכל גדולי הדור הנמצאים בעת ההיא, וגם בקושטאנטינא גער הרב הגדול מהר"ר אליה מזורי ז"ל וכל גדולי הדור במי שהיה נוהג כן, וכתב שם עוד הב"י שראה אח"כ מי שהיה אומר שיש לנהוג כספר הפליאה שבספרים מדויקים מהזהר נמצא כדברי ספר הפליאה, וכתב ע"ז הב"י שזו טעות גמור, שבשלושה מקומות שכתבתי שהביאו שלשה תיבות הללו, כתוב בסגנון אחד ה' אלהיכם אמת, וכן הוא בכל הנוסחאות שראינו וששמענו [א.ה. הא לך לשון הזהר דאינון בי דינא דיליה ישראל לתתא משלימין לה באינון שבעיין ותרין תיבין דפרשת דתכלת ומהדרין תלתא תיבין "אני ה' אלהיכם". אני, לקבליה דאברהם. ה, לקבליה

דיצחק. **אלהיכם**, לקבליה דיעקב. וכו' וחבריא אמרין "ה' אלהיכם אמת", ה', לקבליה דאברהם. **אלהיכם**, לקבליה דיצחק. **אמת**, לקבליה דיעקב. ושפיר וכו' בעי בר נש לסמכיה להו לאמת אני ה' אלהיכם כרין עלמא עילאה בחדוה וכו'], וכ"כ הרב דוד אבודרהם (עמוד שו), והביא מאמר זה שבמדרש רות וכתוב בו שחזור ה' אלהיכם אמת, וכן נודתים העולם, לכן כל המשנה ידו על התחתונה וגוערין בו ומבטלין את דבריו ומקיימין מנהג אבותינו שהוא ע"פ ספר הזהר והם שקבעו מנהג זה ודאי דקדקו בדבר ומצאו שהוא אמת ויציב ע"כ.

ול' אני עני לא ירדתי לסו"ד המשנ"ב דאמאי ממרחק הביא לחמו, והא דבר זה מבואר בדברי הב"י, ובפרט שהדברים נובעים מדברי הראשונים ז"ל וצל"ע. והנה צריך להבין מה כל החרדה הזו שלא לומר אני ה' אלהיכם ואמאי גערו כל גדולי הדור במי שאומר אני ה', ובאמת שבשו"ת הרשב"ש (סי' לו) כתב שההשלמה היא באני ה' אלהיכם בג' תיבות אלו ע"ש, וכ"ה בשו"ת יכן וכו' ח"ב (סי' ב). וראיתי בספר נחלת שבעה הג"ל שנתן טעם לשבח, ע"פ מה שכתב בספר השל"ה משם דרך החיים ז"ל: במלת אני יש טרחא, והטעם כי דוד המלך ע"ה אמר אני עבדך בן אמתך, ואינו שולל שלא יהא גם איש אחר עבדו רק אני עבדו, וכבר נמצאו ג"כ אחרים עבדיו, [וע"כ גבי דוד אין טרחא בתיבת אני, להורות שלא רק אני עבדו אלא יש עוד עבדים זולתי], ולכן אם היה אומר אני ה' אלהיכם בלי טרחא, משמע אני ה' אלהיכם ואפשר שגם אחר ח"ו אלהיכם עב"ל השל"ה, א"כ כ"ש שלא להתחיל במלת אני ה' אלהיכם, ולדעתי פשוט שזהו דעת הגאונים הנז"ל שגערו במי שנהג כן ולא די במחאה לבד כי ראוי לגערה ולבטל דבריו ע"כ דברי הרב נחלת שבעה, ואפשר שע"כ הביא הרב משנ"ב מקורו דוקא מדברי הרב נחלת שבעה כיון שנתן טעם לשבח. **אלא** דאנכי הרואה בספר יד אהרן בהנהג"י שכתב דלא נראה לו שזה הטעם לגערה של גדולי הדור, שהרי אפשר שיאמר אני בטרחא, וכוה אין שום חשש, וע"כ נתן טעם אחר לגערה דכיון שנתפשט המנהג לומר ה' אלהיכם כמו"ש חבריא דר"ש, וגם בספר התיקונים אמר ר"ש כן, ומשו"ה גערו בו שלא ישנה המנהג ואותו הטעם של טרחא לא עלה על לבם ע"כ. עכ"פ מבואר יוצא שהש"צ שחזור להשלים רמ"ח תיבות חזור ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת ולא יאמר אני ה', וכן מבואר בשו"ת מהרל"ב ח"ה (סי' עג) שכתב כשעבר דרך קושטניצינא שמעתי שהיה שם זקן א' אסקולי תופס עצמו בחזקת חכם והיה אומר שצריך לומר אני ה' אלהיכם, ונבהלתי משמוע גם כל חכמי קושטניצינא תמהו על דבריו ולא חשו להם כלל לשנות מנהגם וכו', והמהרל"ב ח"ה נתן שם טעם שהרי אותם שנהגו זה המנהג היה ע"פ מה שאמרו במדרש רות (זהר חדש דפו"י עה ע"ב רות ל, ב) [וז"ל המדרש אמר רבי נהוראי אמר רבי יהודה בק"ש יש רמ"ח תיבות כמנין אבריו של אדם, והקורא ק"ש על תיקונו כל אבר ואבר נוטל חלקו אחת ומתרפא בו וכו' אדהכי אתא ההוא ינוקא ואמר שמעתי מאבא בק"ש יש רמ"ח תיבות חסר תלת למנין אבריו של אדם, מאי תקנתיה, תקינו שיהא ש"ץ חוזר ג' תיבות ומאי גיהו ה' אלהיכם אמת כדי להשלים רמ"ח תיבות, והכי אמר ר' יוחנן בן גורי משמיה דרבי יוסי בן דרומסקית משמיה דר"ע, ועוד שם במדרש כל הקורא ק"ש שלא עם הציבור אינו משלים אבריו מפני שחסרו לו ג' תיבות שש"צ חוזר, מאי תקנתיה יכוין במו"ו ווי"ן דבאמת ויציב ועכ"ז קורא עליו אבא מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות לתשלום רמ"ח כשאר הציבור], וכתב שם הטעם לא לומר אני ה', וזה יובן בתירוץ קשיא שיש במדרש הנזכר שאמרו דעל דא נאמר וחסרון לא יוכל להמנות, ולכאורה למה לא יוכל היחיד לחזור אלו התיבות כמו הש"ץ, והתירוץ לזה כפי הנראה הוא שאין מקום לכפול שום תיבה בק"ש, וכ"ש ה' אלהיכם אמת דנראה כשתי רשויות, כמו שאין אומרים שמע שמע ב' פעמים, אמנם כשחוזר הש"ץ ה' אלהיכם אמת, עם היות שהוא חוזר תיבות אלו בק"ש, הרי יש באלו התיבות כוונה אחרת והיא כמודיע לציבור ואומר להם

שה' אלהיכם הוא אמת, מה שא"א ליחיד לומר אלו התיבות כפי זאת הכונה, ומוזה הטעם עצמו אין מקום לומר אני ה' שאז לא תוכן הכונה הנזכרת, אלא נראה כמי שחוזר קצת מהקריאת שמע בלי שום הוראה על שום כוונה אחרת מה שאינו יכול לעשות כן, וסיים שם כלל הדבר שמנהגנו הוא הנכון ואין לשנות ע"ש, וכ"ה בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' נה) שכתב אע"פ שנמצא בספר הקנה על המצוות שחוזר אני ה', על המדרש יש לסמוך שאמרו בשם התנאים, וכ"ה בשו"ת מהר"ם אל אשקז (סי' סו) שלאחר שהביא דברי הוזהר הנ"ל, כתב כלל דמלתא דהמנהג הנכון הוא המנהג שנהגו לחתום באמת ולחזור ה' אלהיכם אמת וזה ג"ל אמת ע"ש.

ע"כ השליח ציבור כשחוזר לומר ה' אלהיכם אמת כדי להשלים רמ"ח תיבות, אין לו לומר אני ה' אלהיכם, אלא ה' אלהיכם אמת, והאומר אני ה' אלהיכם גוערין בו.

ז

משנ"ב ס"ק יב בט"ו ווי"ן. ובערבית יכוין שאמת עולה במקום ג' שמות הנ"ל. הנה עיין בספר שני לוחות הברית (עניני התפלה ד"ה ובספר מאה) שכתב כי ידוע באותיות אמ"ת שהן ראש, תוך, סוף, לאלפ"א בית"א וכן חותמו של הקב"ה אמת דכתיב ביה (ישעיה מד. ו) אני ראשון, לעילא. אני אחרון, לתתא עד אין תכלית. ומבלעדי אין אלהים, באמצע הקצוות הבלתי מוגבלות כלל ועיקר. עכ"ל השל"ה, והיינו שבמלת אמת כולל שם ה', היה, שמרמז באות א' שהוא קדום. הווה, שמרמז באות מ' שהוא אמצע. ויהיה, שמרמז באות ת' שהוא עתיד. והנה המ"א הביא עוד שבערבית יכוין בוא"ו שבואמונה, שר"ל יצייר כאילו הוא"ו כתובה מלאה ואל"ף באמצע דהיינו וא"ו, א"כ ג' אותיות שבוא"ו יש בו להשלים ג' שמות, דהיינו וא"ו הראשונה מן א' עד ו' יעלה כ"א, דהיינו א' עם ב' הם ג', ויצרף גם ג' הם ו', ויצרף גם ד' יעלה ו', ויצרף גם ה' ויעלה ט"ו, ויצרף גם ו' ויעלה כ"א, והוא כמספר שם אהי"ה, ואות אל"ף שבו' שנכתבת כדין אל"ף, ו' למעלה ו' למטה ו' באמצע, והוא עולה כמנין הוי"ה, ו' האחרונה יצרף כמו שצירף ו' הראשונה יעלה שוב ג"כ כ"א כמנין שם אהי"ה, הרי ג' שמות, ב' פעמים אהי"ה ופעם אחת כמנין הוי"ה וכמו שכתב בספר של"ה הנ"ל ע"ש. וקצת צ"ע אמאי הרב משנ"ב לא הביאה. אמנם לעיקר הדין כבר הארכנו בזה לעיל (ס"ק ח), ושם מבואר דלדעת הירושלמי דהיחיד אומר ג"כ ה' אלהיכם אמת, א"כ גם בערבית יאמר כן, ובכל ק"ש שאומר אף בק"ש שעל המטה יש לומר ה' אלהיכם אמת. אמנם בק"ש שעל המטה אל לו לסיים בפעם הראשונה אמת אלא יאמר אני ה' אלהיכם, ה' אלהיכם אמת, ותו לא, ובוה יוצא ידי רמ"ח תיבות בדיוק, ורק במקום שצריך לומר ברכה לאחריה (בשחרית ויציב וכו' ובערבית ואמונה וכו') יש לו לומר ה' אלהיכם אמת, וחוזר וכופל ה' אלהיכם אמת, ואמת אחד קאי על הברכה שלאחריה וכמבואר לעיל. ע"ש.

ח

משנ"ב ס"ק יד יאמר אל מלך נאמן. עיין במ"א ובכ"ח דמנהג קדוש הוא [פמ"ג]. [המעין בב"ח יראה שכתב שמנהג קדום הוא, והפמ"ג העתיק דמנהג קדוש הוא]. הנה הטור כתב יש נוהגין לומר תחילה אל מלך נאמן, וי"א שמוסיפים אמן אמ"ג, ונותנין טעם לדבריהם שק"ש יש בה רמ"ח תיבות כמנין אבריו של אדם, אלא שחסר ד' [עיין בב"י שם שכתב דזה אינו מדוקדק, שהרי אינם חסרים אלא ג' תיבות וכו'] ובאל מלך נאמן סגי, והאומרים אמן הוא על סוף ברכת הבוחר וכו', ובכ"ח כתב ליישב דמלת

לעולם ועד נחשב כמילה אחת ע"ש. וע"ע בפרישה ובחידושי הגהות שם, וע"ע במהרש"ל שכתב משמיה דמהר"א מפראג שמה שכתוב כאן שחסר ד', טעות הוא ע"ש, ושם הביא דברי הרוקח שכתב וז"ל מנהג בישיבה, אמר אל מלך נאמן שמע ישראל, כי היכי דתריין מר רב דניאל גאון, רמ"ח תיבות יש בק"ש חסר שלושה הוסיפו עליהם חברים וראשי ישיבות אל מלך נאמן כדי שיהיה עולה למנין רמ"ח איברים שבאדם עכ"ל, והוא כדברי הב"י שכתב דאמן קאי אהבוחר בעמו ישראל ודו"ק], ומכוונים להשלים באלו ד' [היינו ג' אל מלך נאמן]. והרמ"ה השיב ע"ז דאיכא תלת גריעותא, א) דמפסיק בין ברכה לקריאה, ב) ועוד דמפיק שם שמים לבטלה, ועבר בלא תשא, דהזכרת השם הכא לית ליה ענינא דמדבר ליה, לא להבוחר בעמו ישראל ולא לשמע ישראל והוי לבטלה, ג) ועוד כיון דלאו לצורך ברכה הוא אלא לאשלומוי רמ"ח הוי ליה תוספת בק"ש, והאי תוספת לאו יעקב אמרו ולא בניו ולא משה אמרו, א"כ אגן היכי אמרינן ליה וכו', ולא איתא לא במתניתין ולא בגמ', אלא מחוורתא דהאי מנהגא לית ליה עיקר ומאן דיכיל לסלוקה שלא ע"י מחלוקת אלא בחבורה שדעת אחת לכולם שפיר דמי, ומאן דלא יכיל לסלוקה, לסלוקה לנפשיה ע"כ. ע"ש. ומבואר שאמנם היה מנהג קדמון, אלא שאח"כ בטלוהו כדי שלא יפסיק בין הבוחר בעמו ישראל לשמע, ובמקומו תקנו שיחזור הש"צ ה' אלהיכם אמת. וכן מבואר בהדיא בספר התיקונים (תיקון י), וכמבואר בב"י, וכתב שם וכן נהגו בני ספרד שלא לומר אל מלך נאמן, ולהשלים הג' תיבות חזר הש"צ לומר ה' אלהיכם אמת, שבתחילה מסיים פרשת ציצית ואומר אמת וחזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת. וכ"כ בספר הזהר וכו' ומבואר באריכות בב"י ע"ש. ומבואר להדיא דהני תלת גריעותא אין הבדל אי הוי ביחיד או בצבור וכל הני תלת איכא נמי בקורא ק"ש ביחידות, וכ"ה מבואר בשו"ת מהרש"ל (סי' סד) שכתב וז"ל בק"ש קבלתי לומר אמר שמע ישראל בציבור, ולא אל מלך נאמן, בין ביחיד ובין בצבור ואל תשגיח במוהר"ק שכתב שיש לומר אל מלך נאמן. והביאו בספר מטה משה דיני ק"ש (סי' צ), וכתב שם והכי נהוג שאם הקפידו משום הפסק מה לי יחיד ומה לי צבור עכ"ד.

אמנם הלבוש כתב בס"ה מיהו י"א כשהוא קורא ביחיד טוב יותר שיוסיף בתחילה ג' תיבות של אל מלך נאמן, להשלים רמ"ח, משיכוין בט"ו ווי"ן להשלים, כיון שחכמים הראשונים אמרו כן, לא הוי כ"כ הפסק, וכ"ש בערבית שאין לו במה להשלים רמ"ח תיבות, שיאמר אל מלך נאמן וכו' ע"ש. ונמשך אחר רבו הרמ"א שכתב כאן דביחיד יש לומר אל מלך נאמן. וע"ע בספר לחם חמודות (פ"ב אות לג) שכתב להליין על האומרים אל מלך נאמן ע"ש. וע"ע בספר בגר ללבוש על הלבוש שכתב דיותר טוב לומר אל מלך נאמן שהרי זה קבלת עול מלכות שמים, וכ"ש כשאומרים תכ"ד שמע ישראל, וכתב שם דאדרבה דהכי עדיף שמא ישכח לבוין עם הש"צ ע"ש.

אלא דאגן אזלינן בתר מאי דכתב מרן בביתו שמנהג בני ספרד לא לומר אל מלך נאמן, ומשמע דבין בשחרית ובין בערבית ובין בצבור ובין ביחיד. ונראה דמש"כ הפמ"ג בשם הב"ח דהוי מנהג קדום, לא בא לומר רכן צריך אלא דמנהג קדום הוא, ואמת דמנהג קדום הוא וכמבואר בטור, אלא שאח"כ בטלוהו עפ"י כל החכמים לבטל מנהג זה, וכמבואר בזהר ובתיקונים כיון דהוי הפסק, ואפשר דאיזה תלמיד טועה כתב בפמ"ג דמנהג קדוש הוא וליתא.

וע"ע בכף החיים סופר (ס"ק יט) שכתב דלדברי האר"י ז"ל האומר אל מלך נאמן קודם ק"ש, הרי הוא מהפך הסדר, וע"כ לדידן אין לומר כלל אל מלך נאמן לא ביחיד ולא בצבור בין בק"ש דשחרית ובין בק"ש דערבית. וכ"כ בספר נתיבי עם שכן הוא המנהג ע"ש. ובפרט דלדידן יכול לחזור ה' אלהיכם אמת,

וע"כ אף אם שכח להתכוין עם הש"צ יאמר לעצמו ה' אלהיכם אמת, ובוה א"ש חששא דהרב בגד ללבוש, ודו"ק. אלא דלדינא אם רוצה לומר בק"ש שעל המטה אל מלך נאמן כדי להשלים רמ"ה תיבות יכול לאומרו, אך לפי המקובלים גם זה לא יאמר, ויסיים בה' אלהיכם ויחזור לומר ה' אלהיכם אמת וכמבואר לעיל.

ע"כ מנהג הספרדים מקדמת דנא לא לומר אל מלך נאמן קודם ק"ש דשחרית וערבית בין מתפלל בצבור ובין מתפלל ביחיד. אך בק"ש שעל המטה מצד הדין יכול לאומרו, אך לפי דעת המקובלים אף בק"ש שעל המטה לא יאמר אל מלך נאמן אלא יסיים בה' אלהיכם אמת.

מ

משנ"ב שם ס"ק טו יאמר אמן. ומ"מ אין ללמוד מזה לענין אם בדרך על הפרי או שסיים ברכת המוציא ולא אכל עדיין ובתוך כך סיים חברו אותה ברכת שיענה אחריו אמן עיין פמ"ג וכן מוכח לעיל בביתאור הגר"א בס"י נ"ט אות י"ב ע"ש שמעם ההג"ה בזה משום שהברכות לא נתקנו דוקא על ק"ש ע"ש ע"כ. הנה לעיל (ס"י נט אות י) כתבנו בזה באורך דלדין אין לענות כלל אמן אחר הברכות אף בברכות של ק"ש לא אחר יוצר המאורות ולא אחר הבורח בעמו ישראל באהבה ע"ש.

י

סעיף ה' נוהגים ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק ראשון כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמניעו מלכוין: ובמשנ"ב ס"ק יז ידיהם. ר"ל יד ימין ע"כ. הנה מקורו טהור מספר עטרת זקנים, וכ"ה בבאה"ט. והנה אע"פ שמבואר בגמ' ברכות (ג' ע"ב) דרכי מעביר ידיו על פניו וכו', וכן יש בירושלמי (פ"ב ה"א) כד תחמיניה לרב ייהב ידיו על אפיה וכו', ומשמע דנתן שתי ידיו, וכן כתב הרא"ש ורבנו יונה ז"ל והטור. ולכאורה יש להניח שתי ידיו על שתי עיניו, וכיון דמקור דין השו"ע מגמ' הנ"ל, א"כ הא דקאמר ידיהם היינו שתי ידיו. והעירוני שכן דקדק הא"ר (אות ז) אמנם ליתא, דא"כ לא א"ש מש"כ מרן על פניהם בלשון רבים, ופשוט דמאי דקאמר על פניהם היינו דקאי איחידים דעלמא, א"כ גם מאי דקאמר ידיהם, היינו איחידים דעלמא, ולא קאי אאדם יחיד, ובאמת לא נהגו ליתן אלא יד אחת, וכמו שכתב מהר"ל ז"ל (דף סד ע"ד) וכמובא בספר שערי תפילה (עמ' ל) ע"ש. ובפרט לדין דמעת אומרו "מהר והבא עלינו" מקבץ ד' ציציות בידו השמאלית כנגד לבו ויהיו כך מונחים עד אחר אומרו אמת ויצב וכמבואר בספר הנונות (דרוש ה' דק"ש דף כא ע"ג), וע"כ כשמניח ידו על פניו היינו יד ימינו דוקא, כי ביד שמאלו אוחז הציציות. וכן מבואר בפירוש בספר הנונות הנ"ל וז"ל קודם שתאמר שמע ישראל תסגור שני עיניך ביד ימינך וכו' וביד שמאלך תאחז ד' ציציות ויהא מונח על לבך ע"ש. הרי מבואר דרך ביד אחת ולא בשתי ידיו וכמובא בכף החיים סופר (אות כא) ע"ש. ונראה מדברי הטור שהיה גורם בגמ' הנ"ל כד מנה ידיה אעיניה, היינו יד אחת ולא כהגירסא שלפנינו, וכנראה שהיה קשה לו גירסת הגמ' שלנו, וע"כ שינה וכתב לשון יחיד ידיה.

והנה בענין המנהג להניח את ידו הימנית על העינים, הנה לאו דוקא צריך להניח ידיו ממש על עיניו, וע"כ אדם שלובש בתי עינים (משקפיים) א"צ להסיר את משקפיו, אלא די שיניח ידו על משקפיו,

ולא הוי חציצה כלל כיון דעיקר הטעם הוא כדי שיכוין לבו ולא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכוין כמו שכתב מרן, וע"כ לא הוי חציצה, וכמו שכתב בספר דברי יציב להגה"ק מצאנו זצוק"ל בליקוטים (סי' יב), וכתב שאף לדעת הראשונים שכתבו טעמים אחרים כמה שהיה רבי מניח ידיו על עיניו, [וכמבואר בערוך שכתב בשם רב האי גאון עוד שני טעמים, א' מפני רבנן שלא יראו עיניו כשהוא מסובבן ומתגנה, ועוד שהיה באותו היום מין לפניו וחשש שלא ילעיג כשהוא מסבב עיניו בד' רוחות ע"ש, (ועיין בספר אורח נאמן מה שתמה בזה הא לא יבוש מפני המלעיגים עליו)], נמי א"צ שיניח ידו ממש על העינים ע"ש, וע"ש עוד שכתב דגם לפי הטעמים שכתבו חכמי האמת, וכמבואר בסידור האר"י ז"ל ובמקור חיים לבעל החות יאיר (ס"ק ה) שכתב וז"ל גם יש בו סוד ליודעי חן בסוד עולמיותא שפירתא דלית לה עיניו, ג"כ אין צריך להניח דוקא על העינים ע"ש. וה"ה לאיטר יד שמניח תפילין בידו הימנית ג"כ אין מניעה להניח ידו על עיניו אע"פ שיש בידו רצועות תפילין וכמבואר בספר עוד יוסף חי (פרשת וארא אות א) ע"ש.

והנה אופן הנחת היד על העינים נהגו לעשות בצורת שם שד"י דהיינו שלושת האצבעות וקופות כצורת שי"ן על המצח, והאגודל כפוף פנימה כצורת דל"ת על העין הימנית והזרת כפוף פנימה כצורת יו"ד כפופה על העין השמאלית, וכמבואר בספר כתר שם טוב להרב שם טוב גאון, וכ"ה בספר שו"ע המקוצר להגר"י רצאבי שליט"א (סי' מו) ע"ש. ונהגו בשחרית לסגור עיניו ע"י הטלית, וכמבואר בספר עוד יוסף חי (פרשת וארא) כתב שם שאע"פ שלא נתבאר זה בספר הכוונות אך ודאי מנהגן של ישראל תורה וצריך כל אדם לעשות כן ע"כ ע"ש, והעירני ידי הרב אהרן פרץ שליט"א דמזה מבואר ג"כ דאין חשש לחציצה גם לדברי המקובלים. וכתוב בספר הכוונות דיסגור עיניו עד שישלים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וכ"כ בספר אור צדיקים, והטעם הוא דגם פסוק זה צריך כוונה וכמבואר לקמן (סי' סו ס"א) ע"ש. וע"ע בספר שערי תפלה להגר"י רוקח זצ"ל.

[אוצר החכמה](#)

ע"כ המנהג להניח יד ימינו על העינים עד שישלים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואופן הנחת היד על העינים נהגו לעשות בצורת שם שד"י דהיינו שלושת האצבעות האמצעיות וקופות בצורת שי"ן על המצח, והאגודל כפוף פנימה כצורת ד' על העין הימנית והזרת כפוף פנימה כצורת יד הפוכה על העין השמאלית. ואין צריך להסיר את משקפיו בשעה שמניח ידו על עיניו, ובן אימור שיש בכפו רצועות תפילין, א"צ להסירן. ובשחרית המנהג לבסות עיניו עם הטלית.

יא

סעיף ו' צריך להאריך בחי'ת של אחד כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ שלזה רומז החטוטרת שבאמצע גג החי'ת ויארץ בדלי'ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם, ולא יארץ יותר משיעור זה, ויש נזהגים להטות הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות: ובמשנ"ב שם ס"ק יח להאריך בחי'ת. כתב המ"א בשם המ"ע (בצ"ל) שיארץ בחי'ת כשיעור שליש וברלי"ת כשיעור שני שלישים, וי"א שלא יארץ בחי'ת כלל רק יכוין הכל בדלי'ת. וכ"כ חגר"א בביאורו ע"ש. הנה בגמ' ברכות (יג ע"ב) אמרינן כל המאריך באחד מארבעין לו ימיו ושנותיו, אמר ר' אחא בר יעקב וברלי"ת, ופרש"י ולא בחי'ת דכל כמה

שאמר אח לא משתמע מידי וכו', ומה בצע בהארכתו, אבל בדל"ת יאריך עד כדי שיעור שיעשנו יחיד בשמים ובארץ ובארבע רוחות. ובספר שתי ידות למחר"ם די לונזאנו (דף קו) כתב שהרמב"ם והסמ"ג ורבנו יונה בספר היראה ורבנו ירוחם ס"ל כדעת רש"י דאין להאריך בחי"ת, ושכן משמע בירושלמי שאמרו בלכד בדל"ת ע"ש. [א.ה. מש"כ בשם הירושלמי הנה לא נמצא כן בירושלמי דידן, ובראבי"ה (ברכות סי' מז) והמרדכי (סי' לח) גרסו בדברי הירושלמי ובלכד שידגיש בדל"ת, ואינו ענין להאריך בדל"ת, וכמו שהעיר בזה הגאון ר' יצחק רצאבי שליט"א בספרו בארות יצחק בהלכות ק"ש (אות יב ס"ק ח), והניף ידו שנית בקונטרסו למען יאריכון ימך, ולפ"ז אין הוכחה מדברי הירושלמי דס"ל כרש"י והנך ראשונים]. וע"ש שכתב להקפיד מאד על ג' דברים, א' על המאריכים באל"ף דאחד, ב' החוטפים בחי"ת, ג' המדגשים דל"ת דאחד, וכתב דתיבת אָחַד נקודה בסגול וקמץ, ולכן צריך שיחטוף באל"ף, רוצה לומר שימחר בקריאתה כי הסגול תנועה קטנה, וצריך שלא יחטוף בחי"ת, רוצה לומר שלא ימחר בקריאתה, כי הקמץ תנועה גדולה, וצריך לקרותה במיתון, אבל אם לא יחטוף באל"ף ומחטוף בחי"ת, הוא קורא כמשפט אָחַד בצירי ופתיח שצריך שלא לחטוף באל"ף כי הצירי הוא תנועה גדולה, וצריך שיחטוף בחי"ת וימחר בקריאתה כי הפתיח תנועה קטנה וכו' ע"ש. ועיין עוד בספר האשכול מהדורת אלביק (עמ' יד) בשם הגאונים, וכן בסדר רב עמרם גאון השלם בהוצאת פרומקין ח"א (עמ' קז הערה כג) וכן באוצר הגאונים דברכות חלק פירושים (עמ' 12), דכולהו ס"ל דאין להאריך בחי"ת.

והנה מרן פסק כדעת תלמידי רבנו יונה שיאריך קצת בחי"ת ויכוין באות ח' כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ, [והוא לא כדברי הסמ"ק שהביא מרן בביתו שכתב שצריך לכוין באחד שהוא אחד, ובחי"ת שהוא יחיד בו' רקיעים בשמים ובארץ הרי ח', והדל"ת רמז לד' רוחות וכו', דמדברי השו"ע משמע שבאל"ף לא יכוין כלום, ובחי"ת יכוין רק שה' מושל בשמים ובארץ, ובדל"ת יכוין שה' מושל בארבע רוחות העולם, ואפשר דמרן לא ניהא ליה לפרש כדברי הסמ"ק, כי יש לחשוש שמא יאריך קצת באל"ף כדי לכוין ואז לא ישתמע אחד כדבעי, אלא אי חד ח"ו, וע"כ ניהא ליה להב"י שבאות אל"ף לא יכוין כלל ובחי"ת יכוין על שהוא שולט בשמים ובארץ, ובדל"ת יכוין על ד' רוחות כנ"ל, וע"ע בראב"ד פ"ב מה' ק"ש ה"ט], ובהגהות הגר"א כתב וז"ל רש"י ושאר פוסקים פירשו שיכוין הכל בדל"ת, וכן כתב בזהר בתיקונים ע"ש. ומבואר מדברי הגר"א שלא יאריך כלל באות חי"ת, אלא עיקר הכוונה באומרו דל"ת.

והנה מש"כ הגר"א דכן משמע בספר הזהר, עיין בסדר ויצא (דף קנח ע"א) שכתב וז"ל ומאן דאריך באחד בעי ליה לאמלא להקב"ה לעילא ולתתא ולארכע סטרי דעלמא והיינו אחד ע"כ, ומלשון זה לא משמע דדוקא דהכוונה באות דל"ת, אלא שמכוין זה במלת אחד, אמנם שוב מצאתי בקונטרס למען ירבו ימיכם הנ"ל שכתב שמצא בהקדמת הזוה"ק (דף יב ע"א) שכתב בהוא יחודא איצטריך לקשרא ביה יראה דאיצטריך בדל"ת דאחד דד' דאחד גדולה ע"ש. ומדברי הזוה"ק נראה דצריך לארכא בד' דאחד, א"כ אפשר דגם מש"כ בפר' ויצא דמאן דאריך באחד בעי ליה לאמלא וכו' היינו בדל"ת דאחד, וילמד סתום מן המפורש.

אמנם אנו אין לנו אלא דעת מרן שקבלנו הוראותיו, וע"כ יש לכוין בחי"ת שה' מולך ושולט על ו' רקיעים והארץ, ויאריך בדל"ת שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם, וכן מבואר מדברי מרן שאין להאריך כלל בא' דאחד, וכמבואר ברא"ש פ"ב דברכות שכתב דג"כ לא להאריך באל"ף, ובפסקי מהרי"ץ הביא בשם ספר הזהר והמגדל עוז שלא להאריך בו כלל, וזה לשון הזהר פרשת שלח לך

(דף קסב ע"א) מאן דאמר אחד איצטריך לחטפא אל"ף ולקצרא קריאה דיליה ולא יעכב בהאי אַת כלל, ומאן דעביד דא יתארכון יומי עב"ל, וכ"כ במגדל עוז (פ"ב מהל' ק"ש) וז"ל קבלתי מרבתי איש מפי איש כי האל"ף כמעט חוטפין בה למעוט התבוננות בה ומארכין בחי"ת שליש ובדלי"ת שני שלישי, והסוד נסתר ע"ש. וע"ע בהשגות הראב"ד על הרמב"ם בפ"ב מה' ק"ש הלכה ט' ע"ש.

ע"כ מנהגנו כדעת מרן שיש להאריך בחי"ת של אחד מעט כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ, ויארץ יותר בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם. אך אין להאריך באל"ף.

יצחק החכמה

יב

והנה מנש"כ מרן ויארץ בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב וכו'. הנה בדבר זה נלאו הפוסקים למצא הפתח כיצד ניתן להאריך באות דלי"ת, דהרי כל אות שבסוף תיבה שהיא לא נקודה תחתיה, א"א להאריך בה והיא נחטפת מהר. והנה הב"ח כתב וז"ל צריך להאריך בדלי"ת דאחר, פי' כשידגיש בדלי"ת יארץ בנשימת הרוח שמוציא מפיו שיעור שיחשוב בלבו וכו' ולא כאותן המארכין בדלי"ת בנקודת הצירי תחת הדלי"ת ומפסידין הכוונה, וכך קיבלתי ממורי החסיד הרב הגדול מהר"ש וז"ל ע"כ. (והובא דבריו בשיירי כנה"ג הנה"ט ובפר"ח (ס"ק ו), אלא דהפר"ח כתב וז"ל כשידגיש הדלי"ת שמוציא בפיו שיעור שיחשוב בלבו וכו' הרי שהשמיט מנש"כ הב"ח "יארץ בנשימת הרוח" ע"ש), וכן הוא בספר חיי אדם (כלל כא סי"א) וז"ל יארץ באחד ולא יאמר כמו שאומרים ההמון (אֶחָדָא) שדוחקין הדלי"ת כאילו היא בסגול, אלא יאמר התיבה כתיקונה, רק יארץ בנשימה, ואז יכוין ע"כ. ומבואר מדבריו שאין להאריך כלל בביטוי אות דלי"ת אלא יאמרנה כרגיל רק שבמשך הנשימה שאומר הדלי"ת יכוין הכוונה. וכן מבואר הוא בספר אשל אברהם מבושמאש שכתב וז"ל: צריך להאריך וכו' קיבלתי ממורי"ה שהנכון כמ"ש בתה"ד שדייק מלשון רש"י שמשך של נשימה לבד הוא כדי כוונת הממלכה להשי"ת בשמים וארץ ורוחות העולם, והברת האותיות יהיה פשוט בלי שום שינוי כל דהוא וכן אני נוהג. ע"כ.

והנה כיו"ב כתב בספר יוסף אומץ (יופא) (סי' כג) וז"ל אין להאריך בקריאת הדלי"ת מפני שאז צריך לקרותה כאילו יש לה נקודה, ואז לא יהיה ל"אחד" שום משמעות, רק אחר גמר מלת "אחד" יכוין בשתיקה ע"כ. וכ"ה בספר יסוד ושורש העבודה (שער ד פרק ה) שכתב שיקבל על עצמו עול מלכות שמים ואלהותו וארנותו יתעלה עליו ועל בניו אחריו, והיינו תיכף כשיסיים תיבת אחד, יכוין במחשבתו בשמחה עצומה עד מאוד בכל עוצם כחו בזה"ל אני מאמין באמונה שלימה וברורה ואמיתית שאתה יחיד ומיוחד ושאתה בראת כל העולמות עליונים ותחתונים לאין תכלית וכו' וכו' ע"ש. והיינו שכוונה זה תכוין לאחר שתסיים מלת אחד, כי כנראה שבאומרו מלת אחד לא יכול לכוין בנ"ל, כי הרי צריך להאריך בדלי"ת, ולכאורה הוא מן הנמנע ובלתי אפשרי, וע"כ יצא בדבר חדש לכוין כוונה זו דוקא לאחר שסיים מלת אחד, וכן הוא מבואר בשו"ע הגר"ז (סימן זה סעיף ז) שכתב צריך להדגיש בדלי"ת וכו', ומה שאמרו להאריך בדלי"ת של אחד, לא אמרו להאריך ולמשוך בקריאת הדלי"ת שהרי כל אות שבסוף התיבה ואין נקודה תחתיה היא נחטפת לגמרי, אלא יארץ במחשבתו להמליכו בד' רוחות בקריאת הדלי"ת ואחריה בטרם שיתחיל ברוך שם ע"ש. ועיין בקובץ כרם שלמה פ"ג עמ' מו (הובא בספר מנהג ישראל תורה) וז"ל שמעתי